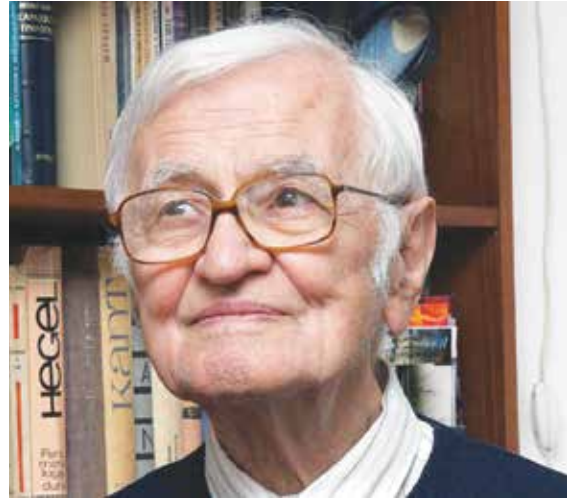

Разговор са Жарком Видовићем,
историчарем цивилизације и културе

Када идеш на Литургију као да идеш кући

Разговарала Славица Лазих

Прве Цркве настале су као градске општинске заједнице. Ауторитет те Цркве биле су литургијске заједнице. Тако је настало хришћанство. И данас оно једино тако може да се обнови и да победи.

На предлог Митрополита црногорско-приморског Амфилохија, Његова Светост Патријарх српски Иринеј уручио Вам је Орден Светог Саве у име наше Свете Цркве. У образложењу је наведено да сте током вишедеценијског научног рада допринели научној и црквеној јавности својим крноваскрним христољубљем, животним сведочењем православне теологије истине и богојавне лепоте света. Шта за Вас значи ово високо црквено одликовање?

– Нисам очекивао ово одликовање и јако сам се изненадио. Деведесет и четири су ми године, немам више никога и бринем коме ћу оставити велику библиотеку, необјављене рукописе, грађу коју сам деценијама сакупљао. Овај орден и орден који сам добио из Фоче одмах сам предао у својој парохији. Мислим да то тамо спада јер јавно делујем искључиво у оквиру литургијско-парохијске заједнице којој припадам. Моја делатност је само у Цркви.

Само неколицина филозофа су у време окрутног комунистичког режима смели јавно да исповедају вечне јеванђељске истине, у корист Цркви и српском народу. Када сте дошли до јасне одлуке да се припојите литургијској заједници и да се трудите да живите и стварате под окриљем Цркве?

– Ја сам историчар цивилизације и културе, а то је одређеније него филозоф. Бавим се феноменом историје, без обзира на то што сам студирао и докторирао на филозофији и историји уметности и предавао историју цивилизације 50 година. Све то време наступао сам као историчар цивилизације јер је потребно дефинисати цивилизацију, а то значи друштвени поредак који треба да буде духовно усмерен системом вредности, осећањем смисла живота и друштва у коме живимо. То је главни Кантов проблем где је он поставио границе метафизици и рекао да то даље више није питање науке, већ осећања, које је дар. Свих 15 књига које сам написао су у духу Канта са циљем

да од њега пређем у православну мисао. Мени се чини да сам успео. Цркви сам пришао када ми је умрла мајка 1960. године. Да бих дошао до Христа помогло ми је моје логорско искуство. Наиме, после немачког и усташког тамновања по затворима, пребацили су ме у логор Јасеновац, а одатле у Норвешку. Из тог логора сам побегао захваљујући помоћи Норвежана који су били антифашистички опредељени. Када сам се после рата вратио у Југославију био сам две године у затвору због тога што сам тражио да логораша оснују посебан Савез логораша, који ће бити издвојен од Савеза бораца. УДБА и Партија су сматрале да доводим у питање братство и јединство исковано у седам офанзива. То ми је било смешно, јер сам имао искуство и видео да укупан број погинулих четника и партизана не износи више од 10% броја колико је на најстрашнији начин побијено Срба у усташком покољу у логорима. То није било политичко мишљење, већ став документован логорашким искуством. Черчил је

Да ли сте написали све што сте желели?

– Написао сам све што сам могао. Чини ми се да нисам желео више него што могу.

уценио руску армију да не иде на Загреб и на запад, него на Пешту, довео је Тита на власт који ће за годину дана побити 50.000 угледних Срба. У Загребу никога.

Предавали сте историју уметности на Свеучилишту у Загребу, одакле су Вас искључили због Ваших иступања о србофобији. Да ли сте тамо одлазили у Цркву?

– У Загребу нисам редовно долазио на Литургију, чешће сам долазио у кућу свештеника Цркве Преображењске Ратка Јелића из Книна, одакле је био мој отац. Он ме је молио да не долазим у Цркву јер је превише контролишу. Новембра 1967. године сам као редовни загребачки професор написао протестно писмо против србофобије, које је имало великог одјека. После Брионског пленума 1966. године србофобија је била главни партијски задатак. Ја сам рекао да не постоји великосрпска владавина, већ да идеју србофобије званично подржава ЦК Југославије. Центар те србофобије није Загреб него Београд у коме је био смештен ЦК и србофобија се прелила у Загреб да охрабри студенте да подигну свој протест против великосрпских аспирација. Писао сам против србофобије и оптужио ЦК а у једном свом предавању говорио сам против Добрице Ћосића зато што је он у једном писму Титу бранио Ранковића као највећег и најзначајнијег Србина. Тито је писмо послао Бакарићу, који га је поделио загребачким професорима и студентима и писмо је послужило да српску културу прогласе полицијском. У предавању које сам одржао истакао сам

да УДБА брани Ћосића, али да српска књижевност није полицијска. Када сам набрајао писце који спадају у врх српске књижевности, Ћосића сам изоставио, јер је његов опус идеолошка књижевност у којој не разуме ништа је то српска нација, ништа је вера, ништа је историја. То је био разлог због кога ће ме прогонити и истерати са Загребачког универзитета и одузети ми стан. У Београду сам био две године без посла захваљујући Ћосићу који је био политички комесар САНУ.

Престао сам да радим са филозофима који су се кретали путевима марксизма и дочекали 1968. годину са Црвеним универзитетом Карл Маркс. Моје колеге филозофи су сматрали да сам ја обузет „религиозним лудилом“. То ми је пре месец дана рекао и истакнути професор универзитета, члан једне партије. Када је избио велики сукоб 1948. године после кога смо морали да заменимо социјалистички реализам другачијим тумачењима, усвојен је „модернизам“ који је био антирелигиозан. Центар сукоба између „модернизма“ и „традиционализма“ био је на Филозофском факултету између Катедре историје уметности и Катедре филозофије. Катедра филозофије дотераће 1968. године до Црвеног универзитета Карл Маркс. Црква је била једина средина у којој сам очекивао да ће са разумевањем примити моја искуства.

Били сте близак пријатељ са авом Јустином Ћелијским. Колико је он утицао на Вас?

– Када сам са женом дошао у Београд одлазили смо у Ваведењску

Додела Ордена Светог Саве проф. др Жарку Видовићу – фотографије са свечаности уприличене 7. октобра 2015. г. у Патријаршији српској у Београду. Патријарх српски Иринеј уручио је Орден Светог Саве проф. др Жарку Видовићу.

цркву. Тада сам објавио студију која је објављена у часопису *Филозофија* – „Папска црква није црква него империјална држава“ који је прочитао упокојени отац Јустин Ћелијски и затражио да се са мном упозна. Било је то крајем 1968. године. Ја сам му говорио о слабостима не само режима, него о немоћи Цркве која се утапа у клерикализам као да је само Црква у свету, а не Црква Света Тајна која зна суштину људске личности. Он је све то примао са захвалношћу. Тада сам написао „Логос – литургијска свест Православља“ и „Срби у Југославији и Европи, Православље у суочењу с Европом“. До краја авионг живота одлазио сам неколико пута годишње да разговарам. Његове речи потврђивале су моје опредељење и охрабривале ме, давале ми потврду да је моја критичка свест црквена. Моје књиге говоре о историји која се никако не одваја од Цркве. Историја једнако обухвата државу, друштво и Цркву. ➔

Били сте, заједно са ондашњим јеромонасима Иринејем Буловићем, Амфилохијем Радовићем и Атанасијем Јевтићем, учесник динамичног духовног буђења младих људи у Србији почетком 80-их година које се одвијало у првим полемикама са марксистима, када се урушавао титоистички систем. Колико је тешко младом човеку данас да свој живот осмисли кроз православну хришћанску перспективу?

– Те 1982. године је први пут у Дому омладине био заказан низ предавања замишљених као сусрет између разних религија. У то време је једино Београд био заинтересован за дијалог између различитих религијских заједница. Православље смо тада заступали отац Атанасије, отац Иринеј, отац Амфилохије и ја. У *Књижевним новинама* су излазила наша предавања, а у *Теолошким поједима* је штампан мој есеј „Логос – литургијска свест Православља“ на 80 страна. Сала Дома омладине је била пуна, народ је седео по степеништу, а спроведени су звучници на улицу. Саобраћај у Македонској улици био је скренут у Нушићеву. Народ је био страшно заинтересован. Народ је и данас заинтересован, али мене чуди зашто ми немамо нормалне православне дијалоге, ко је то немаран или ко то можда чак и спречава.

У својим излагањима залажете се за повратак светосавске парохијске заједнице. Може ли се и на који начин оживети црквеност кроз овај модел дијалога?

– Хришћанство је настало кроз црквене заједнице појединих градова у Јудеји и Грчкој. Када погледате Свето Писмо, посланице су насловљене Коринћанима, Римљанима – Грцима у Риму, Ефесцима, значи значајним градским елементима који творе заједнице које настају благословом људи спремних да буду одани речи коју су дали. То значи да се људи удружују посвећени речима, заклетвама или завету. То нису крвне заједнице,

Шта је најважније што сте урадили у животу?

– Упознао сам границе својих моћи. То није граница размишљања, него дијалога, одређених могућности које нисам предвидео. Јасно ми је да нисам никакав надарени мислилац, него човек који воли да разговара. Основно питање је питање смисла живота. То је могућност која те из будућности или позива или плаши и твој живот чини или радосним или страшним.

нити интересне заједнице, већ заједнице између људи способних да буду верни задатој речи. И то је Црква – прва таква заједница у историји човечанства постала Духом Светим. То значи да се људи удружују осећањем које добијају на дар. Прве Цркве настале су као градске општинске заједнице. Ауторитет те Цркве биле су литургијске заједнице. Тако је настало хришћанство. И данас оно једино тако може да се обнови и да победи. Мислим да наши свештеници нису заинтересовани да оснаже Литургију после Литургије као дијалог. Питајте свештенике зашто не користе просторије свог парохијског дома.

Колико је важна Литургија и литургијски дијалог после Литургије?

– Литургија је светост, то је највиши ауторитет јер Литургију служи

сам Господ. Мислим да Литургија не сме да се прекида проповеди-ма, него дијалогом после Литургије. Она је дијалог пред Богом између свештеника и верника. Верници морају знати шта читају када одговарају на јектеније. Пре свега чтенија која су тог дана била на Литургији. Зашто да нам објашњава свештеник унапред писаним текстом, када ми у разговору једни са другима, можемо да кажемо неочекиване ствари. Ми у постлитургијском разговору лично актуелизујемо на свом примеру у чему смо у складу са Литургијом, а у чему нисмо. Ти разговори носе велико духовно богатство.

Многе цркве не користе парохијске домове?

– Свака црква има парохијски дом, у близини града нам је и манастир Сланци. На Крстовдан сам у манастиру држао предава-

ње на тему „За крст часни и слободу златну“ објашњавајући зашто је српски систем вредности, односно суштина српске историје дефинисана са те две изреке, о чему се у теологији других вера не може уопште говорити. За сваку Литургију спремам се читајући чтенија и то радим преко 50 година. На основу тог искуства написао сам две књиге *Историја цивилизације*, где сам подвукао разлику између евромедитеранске цивилизације, византијске и раноренесансне, јудео-грчке која је била усмерена ка хармонији као највишем циљу, за разлику од еврозападне која води ка човековој вољи за моћ, Ничеовом начелу. Тако сам предавао историју цивилизације.

Можемо ли очекивати да друштво, као систем световних установа и Црква, као духовна заједница делују у синергији пред великим изазовима времена, рецимо када је у питању опредељење за КиМ?

– Могу. На Косову имамо Заједницу српских општина, која не сме да буде заједница партијских посланика ове или оне партије, већ општина на Косову мора да бира свог представника. Не да као сада партијски лидери из Београда кажу ко ће од њих да представља ту општину. У општини лако долази до изражаја парохијан који зна

проблеме општине. Да би Заједница српских општина била ефикасна, Србија мора да буде Заједница српских општина, а не партијска заједница. Ако ми успемо да у Србији партијске посланике заменимо општинским, биће спасено Косово и Метохија.

Крај прошлог и почетак овог века обележен је сеобама нашег народа. Црњански је у Сеобама писао да су сеобе цивилизацијски потреси, гори од ратова. Колико су нас као народ променили драматични изгони? Да ли су огромне миграције стотина хиљада наших сународника са Косова и Метохије утицале на то да име „Косово“ изгуби своје духовно значење и утемељење у нашој свести?

– Наше сеобе током векова, а посебно у прошлом веку разграђивале су заједничарење народа и мењале нацију јер су нови владари формирали хијерархију – народну и црквену. Увек је то био ударац на православну парохију. Данас је вера могућа као пуна историјска свест. Другим речима – данас нација веру мора да исказује као историјску свест коју твори систем вредности и смисла наших предака уназад. Ја се и дан-данас сећам поука које су ми дали баба и деда, а које нисам чуо од теолога мада сам имао највишу оцену из веронауке током осам година. Моја ба-

– Косово можемо да очувамо преко црквених заједница које ће бити јаке јер ће бити литургијске. Албанци су ломили крст знајући да само Црква може да нас обнови као српску нацију.

ба је знала Литургију напамет, мада је била неписмена. Међународна заједница тежи да нам одузме територију и Цркву на КиМ, потурају да Црква буде тзв. Црква у свету, као партије. Партокрација је империјално заинтересована, а Црква општински.

Зашто они који ужурбано настоје да нам отму Косово не разумеју да је наша нераскидива литургијска веза са Небеским Косовом наша одредница, самоспознаја и да нас утемељује много више од завичаја и обичајности?

– Право разумевање овога лежи у чињеници да су људи толико ода ни заједници да су спремни да се жртвују за њу, доживљавајући је важнијом од себе, што је Свети Јован Златоусти употребио из трагедијског позоришног искуства Грка које је било изнад епа, стварајући са Св. Василијем Великим благословен поклон – Литургију. Верник није јунак, већ човек спреман да се жртвује као Христос за Крст Часни. Када се причешћујемо дајемо завет да смо спремни на жртву као Христос, с том разликом што Христос нема шта да исповеда, а ми имамо. Наша одлука да се покајемо је дуги дијалог, драма, исповест. Косово можемо да очувамо преко црквених заједница које ће бити јаке јер ће бити литургијске. Албанци су ломили крст знајући да само Црква може да нас обнови као српску нацију. Српска нација је православна, створена кроз аутокефалну Цркву. То је та светост нације. ■■